

EWA ANTYBORZEC
ŁUKASZ SMOLUCH
Instytut im. Oskara Kolberga
Poznań

KOLBERG MULTIMEDIALNY. MIĘDZY TECHNOLOGIĄ A PRAWDĄ ETNOGRAFICZNĄ

Rok Kolberga 2014

6 grudnia 2013 roku Sejm Rzeczypospolitej Polskiej przyjął uchwałę o ogłoszeniu roku 2014 Rokiem Kolberga (*Uchwała Sejmu...* 2013). Niezaprzeczalną zasługą Kolberga jest zgromadzenie największego w Europie archiwum dokumentującego dziewiętnastowieczną kulturę tradycyjną ziem polskich i wielu terenów ościennych. Był też Kolberg wykształconym muzykiem i kompozytorem oraz doskonałym teoretykiem muzyki. Rok Kolberga ma za zadanie przybliżenie tej w gruncie rzeczy niezbyt dobrze znanej postaci i być może przyczyni się do przełamania wielu funkcjonujących do tej pory stereotypów o Kolbergu jako romantyku, chodzącym po wsiach z kosturem wzorem Zoriana Dołęgi-Chodakowskiego. Młodszy o pokolenie od poprzednika, swoje pasje zbierackie rozpoczął istotnie od wędrowek z poetami i malarzami. Dość szybko jednak przerodziły się one w pozytywistyczną pracę organiczną, opartą na mocnym, oświeceniowym programie Hugona Kołłątaja. Ta niezwykła pracowitość, sumienność i dokładność widoczna zarówno w gromadzeniu materiałów folklorystycznych, jak i w pracach z zakresu teorii muzyki była też niewątpliwie wynikiem wychowania w duchu protestanckim, w patriotycznej rodzinie mocno zakorzenionej w środowisku intelektualnym ówczesnej Warszawy.

W Roku Kolberga podjęto szereg działań o charakterze naukowym i popularyzatorskim, mających na celu nie tylko pogłębienie wiedzy o samej postaci, ale także o kulturze tradycyjnej w ogóle, tej dawnej i tej współczesnej, coraz częściej

inspirowanej starymi wzorcami. Wiele z tych działań zrealizowano w Instytucie im. Oskara Kolberga w Poznaniu jako placówce od lat zajmującej się dorobkiem prekursora polskiej etnografii i etnomuzykologii.

Aplikacja „Przewodnik śladami Oskara Kolberga”

Prace nad zgromadzeniem materiałów do projektu i przygotowaniem programu trwały prawie pół roku i rozpoczęły się już we wrześniu 2013 roku. Oficjalna premiera „Przewodnika” odbyła się dokładnie w dwusetną rocznicę urodzin Kolberga, 22 lutego 2014 roku w Warszawie. Powstanie aplikacji było możliwe dzięki wsparciu finansowemu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz współpracy z Instytutem Muzyki i Tańca oraz z Narodowym Instytutem Fryderyka Chopina. Celem projektu było stworzenie przyjaznego narzędzia popularyzującego postać i dorobek Patrona roku 2014. Aplikację przygotowano na platformę Android, system powszechnie używany w tabletach i smartfonach; zaopatrzone ją w czytelny i atrakcyjny wizualnie interfejs. Na aplikację składają się trzy moduły: „mapa”, „trasy” oraz „katalog”, do których dostęp umożliwiono poprzez menu główne. W aplikacji zaprezentowano siedemdziesiąt miast, wsi, osad i folwarków spośród trzystu, które odwiedził autor *Ludu*. Oznaczono je na mapie z zastosowaniem standardowych symboli. Selekcja podyktowana została ograniczoną pojemnością aplikacji. Starano się wybrać miejsca, z których pochodzą materiały najbardziej atrakcyjne z punktu widzenia użytkownika oraz miejscowości związane z biografią Kolberga, takie jak Przysucha, Warszawa, Kraków i Poznań. Do każdego z punktów na mapie przygotowano krótkie opracowanie, na które składają się informacje o historii miejscowości, wzmianki o pobycie Kolberga i okolicznościach, w jakich prowadził badania, oraz osobach, z którymi się spotykał. Opracowania te zawierają jednak przede wszystkim materiały pochodzące z jego archiwum i monografii regionalnych, między innymi opisy obrzędów, zwyczajów czy wierzeń. Przytoczono także oryginalne teksty folkloru – pieśni, bajki, przysłowia, zagadki, anegdoty itd. Opisowi towarzyszą ilustracje pochodzące z XIX wieku oraz współczesne fotografie. Wszystkie miejscowości, miejsca i nazwiska pojawiające się w tekstach aplikacji zostały uporządkowane w module „katalog” w kolejności alfabetycznej.

Do „Przewodnika” wybrano miejscowości z 22 regionów. Sąsiadujące regiony pogrupowano w dziewięć tras, które mają na celu ułatwienie korzystania z aplikacji z wykorzystaniem modułu GPS: Krakowskie – Góry i Podgórze – Śląsk; Mazowsze (Polne, Leśne, Stare); Przemyskie – Sanockie – Tarnowskie; Lubelskie – Chełmskie; Pomorze – Mazury Pruskie; Sandomierskie – Radomskie – Kieleckie; Kujawy – Łęczyckie; Wołyń – Ruś Czerwona – Podole – Pokucie; Wielkie Księstwo Poznańskie – Kaliskie i Sieradzkie. Trasy nie są chronologicznym odzwierciedleniem rzeczywistych wypraw terenowych Kolberga. Połączo-

no na przykład Kaliskie z Poznańskim, choć wiadomo, że badania w tych regionach Kolberg prowadził w różnych latach. W Kaliskiem przebywał dwukrotnie, w roku 1843 i 1863, a zbieranie materiałów w Wielkim Księstwie Poznańskim rozpoczął dopiero w roku 1866 i kontynuował przez kilka kolejnych lat. Podobnie połączono Krakowskie, Góry i Podgórze oraz Śląsk. Pierwszy z regionów był przedmiotem jego zainteresowań już w latach czterdziestych, a także później, gdy przeniósł się do Galicji, to jest po roku 1871. Podhale i Śląsk odwiedzał natomiast incydentalnie. Do każdej z tras przypisano nagrania muzyki tradycyjnej pochodzące z archiwów Programu II Polskiego Radia oraz Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk. Celem przy wyborze nagrań nie było jednak wyszukiwanie wariantów zapisów Kolbergowskich, co nawet przy operowaniu materiałem ograniczonym do danego regionu jest zadaniem trudnym. Chodziło raczej o urozmaicenie „Przewodnika” i zilustrowanie dźwiękowe opisów życia codziennego i obrzędowego mieszkańców XIX-wiecznej wsi. Oddzielnie opracowano także trzy dodatkowe trasy miejskie: warszawską, krakowską i poznańską, a w każdej z nich zaprezentowano po kilka miejsc związanych z życiem, działalnością i dorobkiem Kolberga. Znalazły się tu między innymi: Liceum Warszawskie, Redakcja „Biblioteki Warszawskiej”, Akademia Umiejętności czy Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. „Przewodnik śladami Oskara Kolberga” przygotowano również w angielskiej wersji językowej, co poszerza grono potencjalnych odbiorców aplikacji. Teksty polskie i angielskie nagrane zostały przez lektorów.

Mapa zasięgów terytorialnych monografii Oskara Kolberga

Mapa wyznaczająca zasięg regionów została umieszczona na początku 2014 roku na stronie internetowej Instytutu im. Oskara Kolberga (oskarkolberg.pl) jako element jej modernizacji, związanej z obchodami Roku Kolberga 2014. Projekt ten jest odpowiedzią na wielokrotnie zgłaszane zapotrzebowanie na kartograficzne przedstawienie podziałów regionalnych zastosowanych przez autora *Ludu*. Mapa ma charakter interaktywny. Wybrano do niej wszystkie regiony opisane przez Kolberga w monografiach wydanych w XIX wieku oraz te, do których pozostawił materiały. Są to: Sandomierskie, Kujawy, Krakowskie, Wielkie Księstwo Poznańskie, Lubelskie, Kieleckie, Radomskie, Łęczyckie, Kaliskie, Mazowsze, Pokucie, Chełmskie, Przemyskie, Wołyń, Pomorze, Mazury Pruskie, Śląsk, Góry i Podgórze, Podole, Tarnowskie-Rzeszowskie, Sanockie-Krośnieńskie, Ruś Czerwona, Białoruś, Litwa, Łużyce, Czechy, Słowiańszczyzna Południowa. Mapa na stronie internetowej, podobnie jak to ma miejsce w aplikacji „Przewodnik śladami Oskara Kolberga”, zawiera znaczki odsyłające do opisów miejscowości. Zrezygnowano tu ze schematycznych tras, a zdecydowano się na zwiększenie liczby miejsc związanych z badaniami folklorysty, a także tych, z których pochodzą najbardziej wartościowe materiały. Docelowo na mapie ma

być zaznaczonych ponad dwieście miejscowości. Opracowania zawierają informacje o miejscowości, badaniach Kolberga, opisy obrzędów, zwyczajów, wierzeń, teksty folkloru, ryciny oraz nagrania. Dane te prezentowane są w polskiej i angielskiej wersji językowej.

LITERATURA

Uchwała Sejmu...

- 2013   *Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 grudnia 2013 w sprawie ustanowienia roku 2014 Rokiem Oskara Kolberga*, „Monitor Polski” Dz. U. RP, Warszawa, dn. 16 grudnia 2013, Poz. 1016.